

VTT Sinikka Salo
Johtokunnan jäsen
Suomen Pankki

Eurooppalaista yhteistyötä globaalistuvassa maailmassa

*Puhe julkishallinnon ja yrittäjien yhteistyöseminaarissa "Integraation vaikutus koulu-
maailman ja yritysten vuorovaikutukseen" Säätytalolla 8.4.2005*

Talouspoliittista ja yhteiskunnallistakin keskustelua on maassamme viime vuosina käyty pitkälti kahden megatrendin ympärillä: globalisaation – joka varsinaisesti tuli suomalaiseseen keskusteluun vasta aivan hiljattain ns. Kiina-ilmiönä, eli perinteisten teollisuustyöpaikkojen siirtymisenä kehittyviin maihin – ja aikamme eurooppalaisen megatrendin eli EU:n integraation ympärillä.

Nämä kaksi rinnakkaista integraatioprosessia liittyvät Suomen kannalta kiinteästi toisiinsa, ja niitä pitäisi mielestäni tarkastella yhdessä. Tarkoitan, että kun keskustellaan Suomen strategiasta maailmantaloudessa, ei voida ohittaa Eurooppaa eikä EU:ta. EU on Suomelle sekä taloudellisesti että poliittisesti keskeinen väline, kun osallistumme globaaliin integraatioon. Voi sanoa, että EU on monissa asioissa ikään kuin astinlauta, jolla Suomi nousee globaalille näyttämölle. Pienenä maana hyödynnämme eurooppalaisesta yhteistyöstä paljon, todennäköisesti jopa enemmän kuin unionin suuret jäsenmaat, jotka toisaalta uskoakseni tarvitsevat EU:ta kyllä enemmän kuin usein myöntävätkään.

EU-yhteistyö on tietenkin Suomelle hyödyllistä jo sinänsä, Euroopan omien sisäisten asioiden hoitamisen kannalta. Mutta nyt meneillään olevat globalisaatioprosessit monessa suhteessa vielä lisäävät eurooppalaisen yhteistyön arvoa myös yritysmaailman kannalta. Mainitsen tässä muutamia mielestäni keskeisimpiä esimerkkejä tästä.

Ilmeisin esimerkki siitä, miten EU auttaa suomalaisia globaalilla tasolla on EU:n *kauppapoliittinen voima*. Kun suomalainen elinkeinoelämä tähtää aidosti maailmanlaajuisille markkinoille, on elintärkeää, että suomalaisia tuotteita ei syrjitä, vaan ne pääsevät niin sanotusti samalle lähtöviivalle kilpailevien maiden tuotteiden kanssa. EU:n yhteinen kauppapolitiikka työskentelee pitääkseen markkinat avoimena myös suomalaiselle elinkeinoelämälle koko sillä voimalla, mikä EU:lla suurena kauppamahtina maailmassa on. Jonkinlainen paradoksi on, että mitä enemmän Suomen vienti suuntautuu EU:n ulkopuolelle, sitä keskeisemmäksi EU:n yhteinen kauppapolitiikka ja siten EU:n komission toiminta kannaltamme muodostuu. Totta kai yhteisessä kauppapolitiikassa on se vaara, että jos syntyy kauppasotia tai muita konflikteja me suomalaiset voimme joutua kärsimään vastatoimista, joiden syyt ovat kokonaan maamme rajojen ulkopuolella. Nämä ovat kuitenkin poikkeustilanteita ja normaalioloissa suomalaisten yritysten asema on varmasti EU:n kauppapolitiikan ansiosta vahvempi kuin ilman sitä.

Toinen ja suomalaiselle elinkeinoelämälle yhtä tärkeä eurooppalaisen yhteistyön muoto on *sisämarkkinat*, jotka perustettiin vuonna 1992. Tällöinhän tuli voimaan se yleisperiaate, että tuotetta, joka on markkinoilla yhdessä maassa, ei saa syrjiä muissakaan jäsenmaissa. Varsinkin PK-yritysten kasvumahdollisuuksien kannalta on aivan valtava saavu-

tus, kun näin luotiin nyt yli 450 miljoonan asukkaan yhtenäinen kotimarkkina-alue, jolla kaikkinaisen syrjintä on määrätietoisesti koetettu lopettaa ja on luotu "tasainen pelikenttä". Tällä on suuri merkitys yritysten globaalien menestyksen kannalta, sillä tutkimukset osoittavat, että riittävän laajat kotimarkkinat ovat keskeinen menestystekijä, kun kasvavat yritykset pyrkivät lyömään itsensä läpi laajemmilla kansainvälisillä markkinoilla. On totta, että täysin yhtenäisten markkinoiden tavoitteeseen pääsemisessä on vielä tehtävää, mm. palvelujen kaupan, eurooppalaisen patenttijärjestelmän ja maksujärjestelmien yhtenäistämisen alueilla, mutta jo tähänastisetkin saavutukset ovat suorastaan hämmästyttäviä, kun ajattelee kaikkia niitä poliittisia esteitä, mitä kilpailun avaamisella aina on.

Kolmas eurooppalaisen integraation muoto, joka tukee suomalaisten toimintaa globaalilla tasolla, on *yhteinen valuutta, euro*. Ennen rahaliiton perustamista monet Euroopan maat, myös Suomi, kärsivät kroonisesta rahataloudellisesta epävakaudesta. Valuuttakurssiepävarmuus ja sitkeitten inflaatio-odotusten takia korkeat korot heikensivät näiden maiden elinkeinoelämän menestystä ja kansainvälistymistä. Maastrichtin sopimuksella luotu raholiittinen järjestelmä, joka koostuu yhteisestä rahasta ja sitä hallinnoivasta itsenäisestä ja uskottavasta keskuspankkijärjestelmästä, on onnistunut rakentamaan koko euroalueelle historiallisesti poikkeuksellisen rahataloudellisen vakauden. Suomessa tämä näkyy muun muassa ennennäkemättömän matalana ja vakaana korkotasona ja lainapääoman saatavuuden helpottumisena. Tämä on globaalistikin katsoen merkittävä kilpailutekijä.

Suomen Pankki on muuten suomalaisista organisaatioista nyt varmasti yksi eurooppalaisimpia. Se muodostaa yhdessä EKP:n ja muiden euromaiden kansallisten keskuspankkien kanssa Eurojärjestelmän, jonka vastuulla euroalueen rahapolitiikka on. Poliitiikka valmistellaan yhdessä, siitä päätetään EKP:n neuvostossa ja se toteutetaan EKP:n johdolla kansallisten keskuspankkien toimesta. Kun rahaliittoa 1990-luvun lopulla perustettiin, esiintyi paljon epäilyksiä voiko eurooppalainen yhteistyö mennä näin pitkälle, voidaanko niin vaikea ja "kova" asia kuin rahapolitiikka uskoa yhteisen instituution hoitoon. Eivätkö kansalliset eturistiriidat piankin tuhoa koko hankkeen, epäiltiin. Epäilykset ovat osoittautuneet turhiksi. Olen päässyt osallistumaan eurooppalaiseen raholiittiseen yhteistyöhön sekä Frankfurtin että Helsingin näkökulmista ja voin sanoa, että keskuspankkien välinen yhteistyö on toiminut hämmästyttävän hyvin. Kysymys ei myöskään ole siitä, että kansallinen etu olisi uhrattu systeemin hyväksi. Kaikissa järjestelmään liittyneissä keskuspankeissa ymmärretään, että koko euroalueen tasapainoinen kehitys on välttämätön ehto oman kotimaan menestykselle.

Merkillepantavaa muuten on, että juuri näillä alueilla, joissa EU-integraatiosta saatu hyöty on ollut suurin, keskeinen politiikan muotoilun rooli on unionitason toimielimillä: komissio vastaa yhteisestä kauppapolitiikasta ja sisämarkkinoista, ja EKP yhdessä kansallisten keskuspankkien kanssa yhteisestä rahapolitiikasta. EU:n integraation suurin voima onkin ilmeisesti juuri sen ylikansallisissa instituutioissa, ja niihin perustuvat sen suurimmat menestykset. Kuten Jean Monnet sanoi: "Ilman ihmisiä mikään ei ole mahdollista, ilman instituutioita, mikään ei ole pysyvää". Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että integraation syveneminen ilmeisimmin ja todennäköisimmin tapahtuu institutionaalisen kehityksen kautta. Mutta instituutioita ei ole ilman sitä poliittista tahtoa, joka perustaa ne ja antaa niille niiden tarvitseman legitimitä. Henkilökohtaisesti uskon, että nimen-

omaan EU:n yhteisten instituutioiden vahvistaminen on tehokkain tie Euroopan taloudelliseen ja muuhunkin edistykseen.

Tällä hetkellä Euroopan Unionin tulevasta kehityssuunnasta ja kehityksen nopeudesta näyttää kuitenkin vallitsevan aika lailla epätietoisuutta. Yhtäältä eurooppalainen integraatio on viime vuosina saavuttanut loistavia, historiallisia edistysaskeleita. Näistä merkittävimpiä ovat olleet jo mainitsemani yhteismarkkinat, rahaliiton perustaminen ja vakaa yhteinen rahapolitiikka, ja viimeksi entisten sosialistimaiden tulo mukaan unioniin muiden eurooppalaisten demokratioiden joukkoon. Toisaalta on olemassa huolestuttavia merkkejä siitä, että menneinä vuosina niin hyvin toiminut integraatiomomentti on nyt heikentynyt. Monet tarkkailijat ovatkin kysyneet, onko EU:n suotuista kehitys pysähtynyt.

Huolenaiheita on useita. EU:n taloudellinen kehitys on muodostunut viime vuosina pettymykseksi eikä Eurooppa ole päässyt kunnolla mukaan viime vuosina elpyneeseen maailmantalouden kasvuun. Lissabonissa vuonna 2000 hyväksytyyn strategiaan mukaisissa EU:n kilpailukykytavoitteissa ja dynamiikan tuomisessa talouteen ei ole edistytty läheskään toivotulla tavalla. Taloudellisen kasvun heikkous on vaikeuttanut budjettien tasapainottamista useissa jäsenmaissa, ja tämä on nyt johtanut jäsenten budjettikuria varmistamaan tarkoitetun vakaus- ja kasvusopimuksen tarkistamiseen. On kysytty, onko EU:n talouspolitiikan koordinaatio ratkaisevasti heikentynyt. Samaan aikaan on yhtenäisten sisämarkkinoiden rakentamisessa kohdattu vaikeuksia, kun sellaiset tärkeät elementit kuin palveludirektiivi ja yhteisöpatenttijärjestelmä ovat osoittautuneet poliittisesti vaikeiksi toteuttaa. Myös on epävarmaa, hyväksytäänkö EU:n perustuslakiesitys kaikissa niissä kansanäänestyksissä, joihin se eri jäsenmaissa alistetaan.

Nämä huolenaiheet ovat kaikki todellisia, ja Suomen – niin kuin uskoakseni muidenkin eurooppalaisten – edun mukaista on, että kyseiset ongelmat pystytään ratkaisemaan ja eurooppalainen yhteistyö voi tulevaisuudessa edelleen kehittyä muuttuvan maailman vaatimuksia vastaavasti. Uskon nimittäin, että eurooppalaisuus – ja suomalaisuus sen osana – antavat erinomaiset lähtökohdat menestyä myös globalistuvassa maailmassa, kunhan vain osataan hyödyntää ja kehittää sitä, mikä eurooppalaisuudessa on parasta: maanosamme kulttuurinen rikkaus ja pitkät sivistykselliset perinteet. Parhaiten Eurooppa menestyy harjoittamalla yhä syvenevää yhteistyötä, joka rakentaa eurooppalaisille kansalaisille ja yrityksille yhteistä, laajaa ja avointa kotikenttää, jonka kautta ne voivat myös olla mukana nyt ennennäkemättömän nopeasti laajenevassa globaalissa vuorovaikutuksessa.

Kun EU:n nykyistä tilannetta ja sen tulevia kehitysnäkymiä pohditaan, olisi hyvä muistaa, miten huomattavia sittenkin ovat ne saavutukset, joita eurooppalaisella integraatiolla on saavutettu. Jopa finanssipolitiikassa, josta on viime viikkoina ja kuukausina esitetty paljon synkkiäkin mielipiteitä, on sittenkin tapahtunut merkittävää parannusta verrattuna Maastrichtin sopimusta edeltävään aikaan, jolloin monien EU-maiden valtiontaloudet olivat paljon huonommalla kehitysuralla kuin nyt. Ja tapahtunut parannus oli pitkälti EU:n ansiota. Maastrichtin sopimuksella, joka asetti jäsenmaiden budjettialijäämille ja velkaantumiselle selkeät tavoitteet, on varmasti ollut huomattava merkitys siinä, että ali-

jäämät eivät ole viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana olleet vieläkin suuremmat kuin ne ovat olleet. Tämä mielestäni osoittaa, että EU:n sisäisellä poliittisella koordinaatiolla on kaikesta kritiikistä huolimatta selkeä positiivinen arvo.

Globalisaatio on markkinoiden avautumista. Mutta se on myös paljon enemmän. Yleisimmällä tasolla se merkitsee maantieteen merkityksen vähentymistä poliittisena ja kulttuuritekijänä. Elämme tuttua ilmausta käyttäkseni "maailmankylässä". Tämän termin hän keksi kuuluisa mediatutkija Marshall McLuhan jo 1960-luvulla. Termi banalisoitui sittemmin nopeasti yritysconsulttien ja TV-intellektuellien käsissä niin, että sen käyttö vakavassa keskustelussa tuli vaikeaksi. En kuitenkaan usko, että parempaa käsitettä on vielä keksitty kuvaamaan niitä ilmiöitä, jotka ovat synnyttäneet nykyisen globalisaatiokeskustelun.

McLuhan näki maailman muuttuvan ennen kaikkea joukkotiedotusvälineiden merkityksen kasvun takia. Tämän päivän teknologian antamista vielä mullistavammista mahdollisuuksista hänellä ei kuitenkaan voinut olla edes aavistusta: uutta viimeisen kymmenen vuoden kehityksessä on, että yksisuuntaisesta joukkotiedotuksesta on siirrytty interaktiivisuuteen. Internetin ja muunkin uuden viestintätekniiikan ansiosta vertaus ”kylään” kuvaa maailmaa nyt paljon osuvammin kuin McLuhanin aikaan.

Maailmankylän käsite havainnollistaa mielestäni hyvin sitä, että globalisaatio ei selvästikään ole vain taloudellinen ilmiö, vaan sen käyttövoimana on ihmisten elämänpiirin yleinen laajeneminen, jonka teknologia on tehnyt mahdolliseksi. Taloudellinen integraatio on vain yksi globalisaation ilmenemismuoto. Talous on kuitenkin elinehto, ja siksi joudutaan kysymään, mitkä ovat taloudellisen menestymisen avaimet globalisaation oloissa. Tässä yhteydessä on tullut tavaksi korostaa kilpailun kiristymistä ja kilpailukyvyyn merkitystä. Saman asian toinen ja positiivinen puoli kuitenkin on, että taloudellisen toiminnan pelikenttä, siis markkinat, ovat yhä laajemmat ja siksi erinomaisen tietotaidon – tai osaamisen, kuten nykyään sanotaan – avaamat kaupalliset mahdollisuudet ovat suuremmat kuin koskaan ennen ja ne yhä kasvavat.

Suomalaisessa globalisaatiokeskustelussa – viimeksi pääministerin toimeksiannosta ylijohtaja Brunilan johdolla laaditussa globalisaatioraportissa – tämä on ymmärretty ja on aivan oikein korostettu osaamisen merkitystä suomalaisen menestysstrategian osana. Tähän liittyy myös tutkimuksen ja koulutuksen keskeinen merkitys, jota Suomessa ei nykyisin kiistä kukaan. Haluaisin kuitenkin tässä ottaa esiin huoleni siitä, ymmärretäänkö osaamisen ja kilpailukyvyyn sisältö Suomessa liian kapeasti ja teknologiapainotteisesti. Mielestäni on nimittäin hyviä perusteita väittää, että tämä voi olla vaarallista. Ainakin se voi johtaa siihen, että pyrkimykset kansallisen kilpailukyvyyn kehittämiseksi jättävät eräitä tärkeitä asioita liian vähälle huomiolle.

Teknis-luonnontieteellinen tieto on yhä helpommin siirrettävissä ja yhä suurempi osa maailman maista on nykyään jo riittävän korkealla teknisen tietämyksen tasolla, niin että ne pystyvät olemaan teknologisesti kilpailukykyisiä ja pystyvät nopeasti omaksumaan uusia teknisiä innovaatioita. Teknisen kilpailuedun puoliintumisaika on lyhyt ja ilmeisesti yhä lyhenevä. Tästä voidaan tehdä se johtopäätös, että kestävä kilpailukyky on nimenomaan sellainen, joka perustuu erinomaisuuteen niin sanotun *hiljaisen tiedon* alueella. Hiljaisella tiedollahan tarkoitetaan osaamista, jota on vaikea kirjoittaa paperille tai muuten formalisoida, vaikea siirtää organisaatiosta toiseen – osaamista, joka perustuu kokemukseen, kulttuuristaan ja arvomaailmaan. Sen suhteellinen arvo kasvaa, kun muut asiat maailmassa muuttuvat yhä liikkuvammiksi ja helpommin saavutettaviksi.

Hiljainen tieto on ainutlaatuista. Kuten sanoin, se ei ole helposti kopioitavissa tai siirrettävissä. Siksi organisaatio, yritys tai kokonainen yhteiskunta, jonka kilpailukyky perustuu laajaan kulttuuriseen osaamiseen, ylivoimaisiin vuorovaikutustaitoihin ja -verkostoihin, innovatiivisuutta ja yhteistyötä tukevaan jaettuun arvomaailmaan, on kilpailukykyinen syvemmällä ja kestävämmällä tavalla kuin se, joka voi tarjota pelkän korkeatasoisen teknisen suorituskyvyn. Tämä tarkoittaa mielestäni sitä, että erinomaisuus elinkeinoelämän aineettomalla puolella, luovuus, liiketoiminta- ja markkinointiosaaminen ja kulttuurinen osaaminen ovat tulevaisuudessa "vanhojen teollisuusmaiden" – myös Euroopan kehittyneiden maiden kilpailukyvyn keskeisimpiä edellytyksiä.

Tämä ei ole pelkkää filosofista spekulatiota, vaan sillä on aivan konkreettiset ilmenemismuotonsa jo nyt. Suomen Pankki on viime aikoina pariinkin otteeseen kiinnittänyt talouskatsauksissaan huomiota siihen seikkaan, että suomalaisten vientituotteiden hinnoilla on itsepintainen aleneva trendi. Ne tavarat, joista kansantaloutemme saa vientitulonsa, ovat vuosi vuodelta halventuneet ja viennin määrän olisi siksi kasvettava yhä nopeammin, jos kansantalouden reaalitytulot mielitään pitää kasvussa. Tämä ilmiö johtuu juuri vientimme painottumisesta korkeaa teknologiaa hyödyntäviin laitteisiin, joiden hinnat trendinomaisesti halpenevat, kun niiden valmistamiseen tarvittava osaaminen jatkuvasti leviää. Tässä suhteessa meitä paremmassa asemassa ovat sellaiset taloudet – kuten esimerkiksi Iso-Britannia – joiden viennistä huomattava osa koostuu rahoituspalveluista, liikkeenjohtotoiminnoista, markkinointipalveluista ja kulttuurituotteista. Nämä ovat esimerkkejä sellaisista liiketoiminta-alueista, joissa hiljainen tieto on keskeistä.

Suomi ei ole Britannia eikä Helsingistä ole uskoakseni tulossa Lontoon kaltaista kansainvälisen rahoituksen ja markkinoinnin keskusta. Mutta globalisaation korostaessa nimenomaan hiljaisen tiedon markkina-arvoa uskon, että myös Suomessa kannattaa tietoisesti kiinnittää yhä enemmän huomiota kilpailukyvyn kehittämiseen nimenomaan niillä hiljaisen tiedon osa-alueilla, joissa meillä on luonnostaan hyvät lähtökohdat. Meidän on myös niin koulutuksessa kuin liikkeenjohdossakin kiinnitettävä paljon huomiota nimenomaan kokemukseen perustuvan kulttuuriosaamisen kartuttamiseen ja hyödyntämiseen. Tämä ei tarkoita välttämättä eikä ensisijaisesti mitään erityistä korkeakulttuuria, vaan kulttuuria sen arkisemmassa muodossa: sen rikkaan eurooppalaisen kotikentän täyttävä hyödykäyttöä, jonka EU-integraatio on suomalaisille yrityksille ja kansalaisille avannut.

Haluan juuri tähän liittyen ottaa esille vielä yhden mielestäni keskeisen eurooppalaisen yhteistyön alueen, jolla on kauaskantoinen sekä inhimillinen että taloudellinen merkitys. Tarkoitin koulutusyhteistyötä ja erityisesti kansainvälistä opiskelijavaihtoa. Tämähän kytkeytyy myös aivan suoraan tämpäpäiväisen seminaarimme aiheeseen. Vuosittain noin 4000 suomalaista opiskelijaa osallistuu kansainväliseen opiskelijavaihtoon, josta noin kaksi kolmannesta EU:n organisoimien vaihto-ohjelmien kautta. Määrä ei ehkä vielä ole niin suuri kuin sen pitäisi olla, mutta se on silti vaikutuksiltaan erittäin merkittävä.

Nuorisoin kansainvälinen liikkuvuus juuri tekee Euroopasta suomalaisille yhä enemmän todellisen "kotikentän", jolla liikutaan luontevasti ja jolta on myös hyvä ponnistaa kauemminkin maailmaan. On syytä olla ylpeä suomalaisesta nuorisosta, joka on nykyään kansainvälisiltä valmiuksiltaan ja myös kansainvälisen kokemuksensa puolesta aivan eri luokkaa kuin oma sukupolveni aikoinaan oli. Tätä pitää vaalia ja tukea. On pidettävä huolta sekä kielitaidosta että yleisestä kyvystä toimia monikulttuurisissa yhteyksissä. Yhä tiivistyvä eurooppalainen yhteistyö antaa aiheita odottaa, että näitä taitoja tarvitaan ja niiden hyödyntämisessä päästään vielä paljon pitemmällekin. Tämä lupaa hyvää myös Suomen jatkuvan taloudellisen menestyksen kannalta.

Hyvät kuulijat. Olen tässä esityksessäni koettanut perustella sitä näkemystäni, että EU-jäsenyytemme ja eurooppalaisuutemme täysi hyödyntäminen on keskeinen avain taloudelliseen menestykseen myös globaalilla tasolla. Se, että olemme Euroopassa kuin kotonaamme, tekee meistä vahvoja myös laajemmin maailmassa. Suuret ja avoimet, eurooppalaiset kotimarkkinat auttavat yrityksiä kasvamaan ja erikoistumaan, ja myös palkitsevat tuotekehittelystä ja ideoiden kaupallistamisesta paljon paremmin kuin pienet kotimarkkinat. Laajat kotimarkkinat tukevat myös globaalia liiketoimintaa. Pienen maan asukkaina juuri suomalaisten jos keiden kannattaa siksi työskennellä mahdollisimman yhtenäisen markkina-alueen luomiseksi koko EU-alueelle. Eurooppalaisuus on meille myös kulttuurista pääomaa, hiljaisen tiedon lähde, jota suomalaisten kannattaa yhä aktiivisemmin arvostaa ja kartuttaa. Se kantaa myös globaalissa kilpailussa.